

gel. cap. 6 et 7. Denique Calvinus ipse lib. 2. Institution. cap. 2. §. 2. fatetur Philosophos summo consensu libertatem arbitrii docuisse.

Altera ratio sumitur a consensu orbis terrarum universi. Nulla est enim aut fuit unquam respublica, nullum imperium, quod non habuerit publicum consilium, magistratus, leges, pœnas, præmia. Quæ omnino supervacanea essent, si libertatem arbitrii homines non haberent. Item in omni exercitu imperatores et duces et oratione, et promissis, et tympanis, et tubis accendunt animos militum. Sed quorsum hæc fierent, si non consilio, et deliberatione animi homines ad opera sua se ipsi moverint, et possent pro arbitrio agere et non agere? Adhæc omnes omnino homines prudentiam, atque industriam necessariam esse consent in operibus humanis, sive ii sint mercatores, sive agricolæ, sive opifices, sive quicumque alii. Quare recte docet Euseb. lib. vi. de præparat. Evang. cap. 5. eos, qui sentiunt, omnia fieri ex necessitate, nihil contingenter et libere, pervertere aut evertere humanam vitam universam.

Tertia ratio ducitur ab experientia, quæ illos ipsos, qui verbis liberum arbitrium negant, re ipsa, et factis, illud affirmare compellit, id quod ex Alexandro Aphrodisæo docet Eusebius lib. vi. de præparat. Evang. cap. 7. nam illi etiam, qui negant arbitrii libertatem, hortantur suos, eisque præcipiunt, puniunt quoque si perperam agant, solliciti sunt in periculis, cauti in rebus dubiis, et si quis eos afficiat injuria, irascuntur, et ultionem parant. Quod in Calvinianis maxime cernere est, qui si uno verbo forte lædantur, mox evomunt libros plenos conviciorum. At si vere sentiunt, eos quibus irascuntur, non potuisse injuriam non inferre, cur, quæso, irascuntur.

Dicent fortasse, se quoque non posse irasci. Cur igitur non similiter irascuntur, si a phrenetico, vel puero similem injuriam patiantur? et si serio credunt, eos, quos hortantur, et quibus præcipiunt, necessitate quadam impelli, ut non possint aliud facere, quam quod faciunt, cur tempus et in cohortando et præcipiendo frustra terunt? quod si ipsi quoque ex necessitate hortantur et præcipiunt; cur non utuntur hortationibus, et præceptis erga stultos, aut pecora? cur tantum erga homines et sanos et sobrios? Nonne igitur experientia plane cogit fateri,

liberum esse arbitrium tum in nobis, qui hortamur, præcipimus, irascimur, tum in iis quos hortamur, quibus præcipimus, et quibus irascimur, quandoquidem nihil ejusmodi agimus erga eos, quos libero arbitrio carere non dubitamus?

Quarta ratio, sumitur ex peccatis hominum. Siquidem evidens est, homines quandoque peccare; nec minus est evidens neminem posse sine arbitrii libertate peccare. Conscientiæ stimulus, ac remorsus; verecundia quæ nascitur ex peccato; reprehensiones aliorum; commune odium in eos, qui male agunt, ita ut etiam furibus sint fures invisibiles, apertissime testantur, homines quandoque peccare. Neminem autem peccare in eo, quod necessitate facit, tam esse manifestum, et omnibus certum, docet S. August. in lib. de vera relig. cap. 14. ut nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat; et in lib. de duabus animabus cap. 11. scribit, hoc a pastoribus cantari in montibus, a poetis in theatris, ab indoctis in circulis, a doctis in bibliothecis, a magistris in scholis, a Pontificibus in templis, a genere humano in orbe terrarum.

Quinta ratio ducitur ab ipsa rei natura; talis est enim in unaquaque re modus appetendi, qualis est cognoscendi; appetitio enim cognitionem sequitur, nec fieri potest, ut quis appetat rem incognitam. In hominibus autem est cognitio finis et mediorum ad finem tum necessariorum, tum etiam contingentium igitur hominum appetitio ex necessitate fertur in finem, et in ea media, quæ sunt cum fine ex necessitate connexa: in alia vero non nisi contingenter. Atqui hoc est, hominem esse liberum libertate contingentiae, posse videlicet accipere vel rejicere ea media, quæ ratio docet non necessario cum fine esse connexa. Rursus (ut recte colligit Gregorius Nyssenus in lib. 7. de Philosophia cap. 1.) consultatio ad electionem ordinatur, proinde ubi est vis consultiva, ibi etiam est vis electiva, ubi autem est vis electiva, ibi est libertas arbitrii, cum nihil sit aliud libertas arbitrii nisi potestas electionis: evidens autem est, esse in homine vim consultivam, ut experientia ipsa testatur; igitur evidens quoque est, esse in homine vim electivam, atque arbitrii libertatem.

CAPUT XI.

Respondetur ad argumenta, quæ sumunt adversarii ex divinis litteris.

Sed jam argumenta Calvinii, aliorumque hæreticorum proponenda et solvenda sunt. Et quoniam ducunt etiam ipsi argumenta a Scripturis sanctis, a testimoniis veterum, et a ratione, initium a Scripturis faciemus.

Calvinus igitur producit hæc loca. Primum ex lib. Exodi cap. xi. ubi Ægyptii a Deo impulsus, dederunt Hebræis pretiosissima vasa, et vestes, aliaque permulta, quæ sine dubio nunquam daturi fuissent, si vere liberum arbitrium habuissent. Secundum ex Genes. XLIII. ubi Jacob dicit filiis suis: *Det vobis Deus invenire misericordiam coram viro* (1). Quod certe non diceret, nisi existimaret a Deo flecti et regi corda hominum. Tertium ex illo Jud. xv. 14. *Irruit super eum spiritus Domini* (2). Quartum ex illo II. Reg. XVII. ubi Deus effecit, ut Absalon sequeretur consilium Achitophel. Quintum ex illo III. Reg. XII. ubi Deus inclinavit cor Roboam, ut sequeretur consilia juvenum. Sextum ex illo Josue 2. ubi teste Rahab Deus ad introitum Hebræorum in Palestinam, immisit terrorem et pavorem in corda incolentium terram illam. Septimum ex Levit. XVI. et Deuter. XXVIII. ubi Deus Israelitis ait: *Dabo vobis coravidum, et oculos deficientes* (3), etc.

His accedant testimonia, quæ ante proposuerant Lutherus et Melancthon. Sit igitur Octavus locus ex illo Isaie XXVI. *Omnia opera nostra in nobis operatus es, Domine.* Nonus ex illo Hierem. X. *Scio Domine quia non est in homine via ejus, nec viri ut dirigat gressus suos.* Decimus ex illo I Reg. II. *Non audierunt vocem patris sui (filii Heli) quia voluit Dominus occidere eos.* Undecimus ex illo I Reg. X. *Abiit eum eo (Saul) pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda.* Duodecimus ex illo Proverb. XVI. *Homini est præparare cor, Domini autem est gubernare linguam.* Item: *Cor hominis cogitat viam suam, et Dominus dirigit gressus ejus.* Tertius decimus ex illo Proverbior. XX. *A Domino diriguntur gressus*

viri, quis autem hominum potest intelligere viam suam? Quartus decimus ex illo Proverb. XXI. *Cor Regis in manu Domini, quacumque voluerit inclinabit illud.* Quintus decimus ex illo Matth. X. *Unus passer non cadit in terram sine Patre vestro.* Sextus decimus ex illo Rom. XI. *Quoniam ex ipso, et in ipso, et per ipsum sunt omnia.* Item ex illo I Corinth. XII. *Omnia in omnibus operatur.* Denique ex illo Ephes. I. *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ* (4).

In explicatione horum locorum pauca quædam notanda sunt. Primum est, non esse idem liberam electionem et liberam executionem. Libera enim electio necessaria est ad libertatem arbitrii conservandam, non item libera executio, ut S. Joan. Damascenus recte docet in lib. II. de fide cap. 26. Itaque potest Deus nec solum Deus, sed etiam homines impedire, quo minus aliquis re ipsa faciat quod elegit ac decrevit, nec tamen detrimentum ullum patietur liberum voluntatis arbitrium.

Atque hinc respondetur ad testimonium nonum, duodecimum, et tertium decimum. Nam dicitur, non esse in homine via ejus, quia quamvis ipse mature deliberet et proponat, tamen non est in ejus potestate progressus negotii, cum multis variisque modis impediri possit. Et ideo Sapiens dicit, cor hominis cogitare viam suam, id est, præmeditari et ordinare quid, et quomodo sit faciendum; tamen eventum esse in manu Dei, a quo petendum esse, ut dirigat gressus.

Nec solum in factis, sed etiam in verbis, sæpenumero executio non est in potestate hominis: sæpe enim diligenter meditamur verba, quæ dicturi sumus, et statuimus animo ita loqui ut nihil falsi, nihil noxii, nihil supervacanei nobis excidat, et tamen, nisi Deus speciali gratia linguam gubernet, non implemus quod proposuimus.

Neque vero hinc sequitur (ut Pelagiani volebant) posse nos sine Dei auxilio, præparare cor, aut cogitare viam nostram, quia scriptum est, *homini est præparare cor: et, homo cogitat viam suam.* Nam neque sumus sufficientes, cogitare aliquid ex nobis, tamquam ex nobis, ut Apostolus ait II. Corinth. III. Neque ita diriguntur gressus nostri a Deo, ut non etiam eos nos dirigamus, juxta

(1) Gen. XLIII, 14. — (2) Jud. XV, 14. — (3) Deut. XXVIII, 65. — (4) Isaie, XXVI, 12; Hier. X, 23; I Reg. II, 25; I Reg. X, 26; Pro. XVI, 1; Pro. XX, 24; ibid. XXI, 1; Matth. X, 29; Rom. XI, 36; I Corin. XII, 6; Eph. I, 11.

illud Proverb. xv. *Vir prudens dirigit gressus suos* (1). Sed Scriptura indicare voluit, magis in potestate nostra esse cogitationem et voluntatem, quam operis executionem.

Secundo sciendum est, libertatem arbitrii non excludere cooperationem et auxilium Dei. Non enim ideo dicitur homo esse liber in deliberando et eligendo, quia possit id facere suis solis viribus; sed quia posita etiam cooperatione divina, in potestate ejus sit hoc aut illud eligere, et rursus eligere vel non eligere.

Quomodo libere dicimur, videre omnia quæ videmus, non quod absente lumine quidquam videre possimus, sed quod præsentem lumine situm in nobis sit cernere hoc aut illud, et etiam cernere vel non cernere, hoc est, oculos ad rem videndam advertere, vel ab eadem illos avertere.

Atque hinc respondetur ad testimonium octavum, quintum decimum, et sextum decimum. Nam omnia opera nostra operatur Dominus, sed non sine nobis: et passer non cadit in terram sine Patre nostro, quia providentia ejus ad omnia etiam minutissima se extendit: et ex ipso sunt omnia; operatur omnia in omnibus; et operatur secundum consilium voluntatis suæ, sed ita suaviter, ut sinat etiam res creatas agere motus suos; neque cooperando tollat, aut destruat, sed adjuvet, perficiatque naturam. Quamquam illud Isaia: xxvi: *Omnia opera nostra operatus es in nobis, Domine* (1), rectius intelligitur de flagellis aut miraculis divinis, quam de operibus liberi arbitrii. Quoniam præcedit in Isaia: *Dabis pacem, Domine*. Et sequitur: *Possederunt nos Domini absque te*.

S. Hieronymus in commentar. per opera intelligit flagella, ut sensus sit, dabis pacem Domine: omnia enim flagella quæ passi sumus, a te nobis venerunt; possederunt enim nos Domini absque te, etc. cui explicationi consentanea est interpretatio lxx. Seniorum, quæ habet: *Da pacem, Domine, quoniam omnia reddidisti nobis*.

Sanctus Cyrillus in commentar. ejusdem loci, intelligit (per opera) miracula et beneficia divina, ut sensus sit, Dabis pacem nobis, quandoquidem omnia mirabilia opera nostra, id est, quæ facta sunt in nobis munera tua sunt, et tamen possederunt nos Domini absque te etc.

Tertio est observandum, posse Quatuor

modis voluntatem a Deo inclinari ad aliquid appetendum vel fugiendum. Primo, efficienter et physice immediate illam movendo et determinando ad unum. Nam si potest ipsa se determinare, cur non possit etiam Deus eam determinare?

Secundo, efficienter quidem sed mediante aliqua forma, quam imprimat in voluntate. Nam infundendo gratiam et virtutes, per eas inclinat voluntatem ad bonas actiones. Et hos duos modos notavit S. Thomas in quæst. 22. de veritate art. 8.

Tertio, objective, id est, per internam suasionem, sed efficacissimam, ut resisti non possit. Nam si passio vehemens rapit aliquando voluntatem ad consensum, certe multo facilius potest Deus id facere.

Quarto, objective quidem et efficaciter, sed ita ut efficacia proveniat non tam ex vehementia persuasionis, quam ex dispositione voluntatis, quam Deus prævidet. Nimirum cum Deus ita proponit aliquid interna persuasionem, ut videt voluntatem aptam esse ad consentiendum.

Ex his modis, utrum Deus utatur primo et tertio, et utrum si illis utatur maneat integra libertas voluntatis, postea videbimus: certum autem est, Deum sæpe uti secundo et quarto. Nec minus est certum, eos duos modos non repugnare arbitrii libertati. Nam quod attinet ad secundum, nullus est habitus virtutis, excepta charitate, quæ est in beatis in celo, qui ex necessitate determinet voluntatem. Quod autem ad quartum pertinet, infallibiliter quidem fit id, ad quod Deus inclinat quarto illo modo, sed integra manet libertas, cum infallibilitas non oriatur ex vehementia motionis divinæ, sed ex prævisione aptitudinis ipsius voluntatis: prævisio enim nullam imponit necessitatem. Et quoniam omnia testimonia a Calvino et Lutero adducta, præter ea, quæ jam explicata sunt, ad secundum et quartum modum revocari possunt, ideo nihil efficiunt contra arbitrii libertatem.

Ad primum enim de Ægyptiis respondemus, Deum inclinasse corda Ægyptiorum, ut libenter darent Hebræis pretiosas vestes et vasa, quia fecit, ut occurreret menti eorum aliqua ratio, quam prævidebat idoneam esse, ut per eam indicarent bonum esse commo- dare vasa illa et vestes Hebræis. Vel certe infudit Deus benevolentiam Ægyptiis erga

Hebræos, et per eam benevolentiam inclinavit corda eorum ad communicandas opes suas cum illis. Id enim significare videntur illa verba, Exod. xii: *Dominus dedit gratiam populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis, et spoliaverunt Ægyptios* (1).

Sic etiam precatur Jacob (quod erat secundum testimonium) ut Deus det filiis suis invenire misericordiam coram viro, id est, aspiret viro benevolentiam erga filios suos etc. Quod autem irruisse dicitur spiritus Domini in Saul (quod erat tertium) significat spiritum zeli et fortitudinis, donatum fuisse a Deo ipsi Sauli, per quem inclinabatur et incitabatur ad prælium contra Ammonitas.

Quod vero non audierit Absalon consilium Achitophel (quod erat quartum) factum est, quia Deus fecit, ut Chusai iis rationibus refutaret sententiam Achitophelis, quas idem Deus præviderat probandas ab Absalone. Idem dicendum est de eo, quod non audivit Roboam consilia seniorum, sed juvenum; et quod filii Heli non audierunt admonitiones patris sui; quæ erant testimonia quintum et decimum.

Ad illa vero de pavore immisso in corda Philistinorum vel Hebræorum; quæ erant sextum et septimum, respondemus ea pertinere ad eundem modum. Facile enim potuit Deus efficere, ut occurrerent cogitationi eorum rationes, ob quas timendum esse judicarent: et contra non occurrerent rationes, ob quas in spem erigi possent.

Quod vero secuti sunt Saulem ii, quorum Deus tetigerat corda (quod erat undecimum) factum est, quia Deus immisit in eis venerationem erga regem, sive infundendo bonam qualitatem, sive persuadendo mentibus eorum bonum esse obedire regi a Deo electo.

Denique ad illud: *Sicut divisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini*; duæ dari solent responsiones. Una, ut hic locus intelligatur de executione, et sensus sit, solum Deum posse impedire executionem regiarum voluntatum. Nam in Græco sic legitur hoc proverbium *ὡσπερ ἐργὴ ὕδατος, οὕτω κατὰ βασιλέως ἐν χειρὶ τοῦ Θεοῦ*, hoc est, *sicut impetus aquæ non potest impediri et coerceri, nisi a magna aliqua vi: sic etiam quod Reges volunt, impediri non potest, nisi a Deo*.

Alia est responsio, ut hic locus intelligatur de ipsis voluntatibus regum, et sensus sit, facile esse Deo mutare voluntates homi-

num, etiamsi reges sint. Nam in Hebræo non fit mentio impetus, sed simpliciter nominatur aqua *בְּיַד כִּי־יְהוָה פִּלְגָה־מִיַּם לָם: rivi aquarum, cor regis in manu Dei*, hoc est, quam facile est agricolæ ducere ab aliquo fonte rivus aquarum quocumque voluerit, cum aqua facillime fluat, qua via datur: tam est facile Deo flectere corda regum quamvis potentium et superbiorum, nimirum interioris eis proponendo, quæ novit eorum ingenio congruere. Atque ita soluta sunt argumenta omnia, quæ ex divinis litteris adversarii protulerunt.

CAPUT XII.

Respondetur ad objectiones ex testimoniis S. Augustini.

Ex Augustino plurima profert Calvinus testimonia contra liberum arbitrium; sed pertinent fere omnia ad quæstiones de libero arbitrio, in actionibus moralibus vel supernaturalibus. Tria tantum sunt, quæ ad hunc locum, quem nunc tractamus, pertinent, et ea facili negotio ex iis, quæ supra diximus, explicantur.

Primum est, in lib. vi. de Genesi ad litteram cap. 13. ubi sic loquitur Augustinus: « Conditoris voluntas rerum necessitas ». Et cap. 17. « Hoc autem necessario futurum est, quod Deus vult, et ea fere futura sunt, quæ ille præsevit ».

Alterum est, in libro de gratia et libero arbitrio cap. 20: « Scriptura, inquit Augustinus, si diligenter inspicatur, ostendit non solum bonas hominum voluntates, quas ipse facit ex malis, et a se factas in actus bonos, et vitam dirigit æternam; verum etiam illa, quæ conservant sæculi creaturam, ita esse in Dei potestate, ut eas, quo voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, vel ad præstanda beneficia, vel ad pœnas infligendas occultissimo quidem judicio, sed justissimo ».

Tertium est in Enchir. cap. 30: « Libero arbitrio male utens homo, et se perdidit et ipsum ».

Sed responsio in promptu est. Nam quod attinet ad primum, loquitur eo loco S. Augustinus de necessitate consequentiæ non consequentis, ut sensus sit, quod Deus vult fieri, infallibiliter futurum esse, sed libere

(1) Exod. XII, 36.

vel necessario pro ut causæ secundæ fuerint. Non enim Deus destruit naturas, sed eo modo vult rem fieri, quem natura ejus rei postulat.

Quod autem ad secundum pertinet, fate-mur hominum voluntates ita esse in potestate Dei, ut quocumque voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, sed plane suaviter, et quomodo Deum par est agere, cum libera voluntate. Itaque non inclinat eam ex necessitate determinando ad unum, sed vel imprimendo formam aliquam per quam inclinatur, vel interius persuadendo eo modo, quem ipse videt aptissimum esse, ut ab homine non respuatur. Et si ea vis est humanæ eloquentiæ, ut liberas voluntates sæpe flectat, et detorqueat ad id, quod cupit, quanto facilius poterit Deus non sæpe, sed semper interna suasionem voluntates humanas quocumque voluerit inclinare, cum ipse perfecte noverit omnes animi propensiones, vim omnium argumentorum, et quid sit, quod hoc loco et tempore humanum animum moveat, si adhibeatur?

Quod autem S. Augustinus scribit, hominem male utendo libero arbitrio, et se perdisse, et ipsum; intelligitur de libero arbitrio non simpliciter, sed quale erat in statu innocentiae, hoc est, de arbitrio non solum libero a naturali necessitate (de qua nos hoc loco tractamus) sed etiam a miseria et peccato. Poterat enim primus homo in statu innocentiae per liberum arbitrium numquam peccare, et nullam omnino miseriam experiri. Docet hoc idem S. August. in 1. lib. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 2. his verbis: « Quis nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per peccatum, sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam. Nam liberum arbitrium usque adeo in peccatore non periit, ut per illud peccent maxime omnes, qui cum delectatione peccant ».

CAPUT XIII.

Respondetur ad objectionem ex repugnantia præscientiæ et libertatis.

Præter testimonia Scripturarum, et S. Augustini, adducit Calvinus argumentum ex repugnantia providentiæ divinæ, et liberta-

tis humanæ. Sed quoniam providentiæ includit præscientiam et prædeterminationem, et utraque seorsim pugnare videtur cum libero arbitrio, ideo seorsim de utraque tractabimus.

Igitur objectio ducta a præscientia Dei facilis est, Deus necessario prænoscit omnia futura, nec potest ullo modo fieri, ut ipse fallatur, igitur omnia futura ex necessitate evenient. Rursus præscientia Dei est causa rerum, igitur ideo res erunt, quia Deus præscit esse futuras, non contra. Alioqui enim Deus penderet a rebus creatis, et ejus scientia mutabilis et accidentaria esset. « Universas (inquit Augustinus lib. xv. de Trinit. cap. 13.) creaturas suas tam spirituales, quam corporales non quia sunt, ideo novit, sed ideo sunt, quia novit ». Quod si præscientia Dei est causa rerum, certe sequitur, ut posita præscientia, necessario res, quæ præsciuntur, sint futurae. Neque enim præscientia Dei impediri potest ab ulla causa creata.

Respondeo: præscientiam Dei esse certissimam, et tamen nullam imponere rebus futuris necessitatem, neque cum arbitrii libertate ulla ratione pugnare. Demonstrant hoc Theologi multis rationibus. Sed hoc loco satis nobis erit ratio S. Augustini ex lib. III. de libero arbitrio cap. 3. Si præscientia Dei rebus futuris necessitatem imponeret, vel id faceret, quia præscientia est, vel quia Dei est. Neutrum autem vere dici potest. Nam si præscientia Dei, quia præscientia est, imponeret rebus necessitatem, non solum præscientia Dei, sed etiam præscientia hominum imponeret rebus necessitatem. Id autem falsum est. Nam præscientia hominum non est causa rerum, neque aliquid ponit in rebus, ut si ego divina revelatione certo prænoscam futurum esse, ut crastina die pluat, non propterea ero ego causa pluviae, et tamen sine dubio pluet, sed non minus contingenter, quam si nihil ego præscivissem.

Unde igitur (inquies) fit, ut quæ certo prænoscentur semper eveniant, cum tamen contingenter fiant, ac per hoc possint non fieri? Causa hujus rei est, quia qui futurum prænoscit, præcurrit intelligentiam rei effectionem, et intuetur eam jam factam antequam fiat. Id autem quod factum est, non potest factum non esse, tametsi libere et contingenter factum sit. Præscientia Dei igitur non imponit rebus necessitatem, quia præscientia est: sed neque, quia Dei est; nam quemadmo-

dum Deus præscit, quid homines facturi sint, sic etiam præscit, quid ipse facturus sit. Non autem cogit præscientia Dei ipsum Deum ut aliquid faciat, igitur neque homines cogit.

Præterea præscientia mea non imponit rebus necessitatem, quia non est causa rerum; at neque præscientia Dei est causa rerum, ut patet, quia non potest esse actus causa sui objecti, sed contra potius objectum est causa actus. Quare veteres Patres citati cap. 9. Origenes, Athanasius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, et præterea Justinus (aut quicumque fuit auctor) in quæstionibus Gentilium, quæst. 58. Epiphanius hæreticorum, docent non ideo res evenire, quia Deus præscivit futuras, sed ideo Deum præscivisse, quia futurae erant.

Ex his ad primam objectionem respondeo: ex eo quod Deus omnia futura prænoscit, nec potest ejus præscientia falli, non sequi, ut res omnes futurae ex necessitate eveniant, necessitate consequentiæ, sed solum necessitate consequenti: hoc est, tantum sequi, ut infallibiliter eveniant, non autem ut absolute non potuerint non evenire.

Ad alteram objectionem respondeo: aliquam scientiam Dei esse causam rerum, non autem scientiam, sive præscientiam, de qua loquimur. Duplex enim in Deo scientia est. Altera, simplicis intelligentiæ, qua Deus cognoscit res omnes, quæ quoquo modo esse possunt; altera, visionis, qua cognoscit ea solum, quæ reipsa sunt, vel erunt, aut fuerunt. Visio enim terminatur ad existentiam rei, non ad solam possibilitatem. Et quamvis in Deo sint omnia simul, vel potius omnia sint unum: tamen juxta modum nostrum intelligendi, simplex intelligentia prior est visione, cum inter eas media sit voluntas.

Itaque primum Deus intelligit res omnes, quæ quoquo modo esse possunt; deinde, voluntate decernit ex his, quas velit reipsa aliquando existere; postremo, res illas, quas voluit existere, intuetur in suo tempore existentes, et si tempus illud nondum advenit, prævidet ac prænoscit. Ex quo sequitur, ut scientia, quæ est causa rerum ex doctrina S. Augustini lib. xv. de Trinit. cap. 13. non sit scientia visionis, sed scientia simplicis intelligentiæ. Scientia enim visionis præsupponit existentiam rerum, sicut scientia simplicis intelligentiæ præsupponit rerum possibilitatem; semper enim cognitio præsupponit objectum.

Porro præscientia non est simplex intelli-

gentia, sed scientia visionis, ut notum est, cum præscientia non sit rei possibilis, sed rei certo futuræ in aliquo tempore, ac per hoc præscientia non est causa rerum, nec ideo res sunt futuræ, quia Deus eas prænoscit, sed ideo Deus eas prænoscit, quia sunt futuræ, ut veteres Patres supra citati recte docuerunt, et potest res tota exemplo rerum humanarum facile explicari. Siquidem apud homines ii, qui rem aliquam ex arte moluntur, ut domum, vel arcem, aut aliquid ejusmodi, primum mente concipiunt formam, qua possit res fieri, sed nondum sciunt esse futuram; deinde postquam cognoverunt rem illam secundum formam conceptam posse fieri, et rite successuram, si velint admoveere manum ad opus; decernunt omnino eam facere, et tum demum præscire possunt rem esse futuram. Cæterum causa operis non est præscientia ista rei futuræ, sed forma illa initio concepta, ad cujus similitudinem opificium extruitur.

Cum igitur præscientia non sit causa rerum, et præsupponat decretum voluntatis, quod vere causa est omnium rerum, tota difficultas revocatur ad concordiam libertatis humanæ cum decreto voluntatis divinæ, quæ est pars altera providentiæ.

CAPUT XIV.

Refelluntur tres opinioniones de concordia cooperationis divinæ cum libero arbitrio.

Superest objectio, quæ ducitur a repugnantia cooperationis divinæ voluntatis cum libertate humana. Est autem hæc objectio: Divina voluntas est prima causa omnium rerum, et jam ab æternitate decrevit quid velit, aut non velit fieri; nulla igitur esse potest in homine libertas arbitrii; nam prima causa efficacissima est, et secundum Scripturas, non potest ullus divinæ resistere voluntati.

Confirmat hanc objectionem Calvinus ab experientia. Nam in rebus minime perplexis sæpe deficit nobis et mens et ratio, ita ut miremur postea, quo modo non viderimus, quod erat ante oculos: contra autem sæpe in rebus obscurissimis continuo affulget consilium optimum, quo res tota facili negotio expeditur. Pari ratione quod attinet ad effectum, sæpe in rebus minime arduis animi